

Над галавой – дубоў павець [1, с. 37]), што дае магчымасць аўтару дынамічна перадаць характэрнае прыроды.

Інтанацыйна большасць сказаў, прадстаўленых у вершах Максіма Багдановіча, з'яўляецца няклічнай, што адлюстравана ў вышэйпрыведзеных канструкцыях. Аднак зрэдку паэт можа ўжыць і клічныя сказы: *Ў полі, ў лесе нам усюды / Праляглі дарожкі!* [1, с. 33]; *Хоць бы на момант спачынем душой!* [1, с. 42]. Свае разважанні аўтар нярэдка перадае праз пытальныя сказы: *Ці ж загубіў пльвучы сон / З чырвоных макаў свой вянок?* [1, с. 38]; *Ці не сэрца напявае, / Напявае яго мне?* [1, с. 54].

Такім чынам, можна гаварыць пра наступныя сінтаксічныя асаблівасці вершавай мовы Максіма Багдановіча. У лірычных тэкстах ужываюцца як простыя, так і складаныя сказы, але поліпрэдыкатыўныя канструкцыі пераважаюць над монапрэдыкатыўнымі. Адасобленыя і аднародныя члены сказа – самыя распаўсюджаныя ўскладняльныя кампаненты ў вершах Максіма Багдановіча. Гэта тлумачыцца экстралінгвістычнымі фактарамі: аднародныя і адасобленыя члены сказа найбольш ярка выяўляюць разнастайныя якасці тых прадметаў і з'яў, якія неабходна апісаць паэту. Сінтаксічныя канструкцыі са структурай простага аднастаўнага сказа не характарызуюцца вялікай частотнасцю ўжывання ў тэкстах вершаў Максіма Багдановіча.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Збор твораў у двух тамах / М. Багдановіч / пад рэд. В.В. Барысенка. – Т. 1. Вершы, паэмы, пераклады. – Мінск : Навука і тэхніка, 1968. – 551 с.
2. Касаткін, Л.Л. Краткий справочник по современному русскому языку / Л.Л. Касаткін [и др.] / под ред. П.А. Леканта. – М. : Высш. школа, 1991. – 383 с.
3. Ковтунова, И.И. Порядок слов в стихе и прозе / И.И. Ковтунова // Синтаксис и стилистика / отв. ред. Г.А. Золотова. – М. : Наука, 1976. – С. 43 – 64.

В.В. Шунейка (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў)

РЭАЛІЗАЦЫЯ ЭКСПРЭСІЎНА-ВОБРАЗНЫХ МАГЧЫМАСЦЯЎ СЛОВА Ў ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫХ ТЭКСТАХ

Ключавыя словы: публіцыстыка, газетны тэкст, сродкі масавай інфармацыі, лексіка, экспрэсіўнасць.

Мова СМІ аказвае ўздзеянне на сацыяльныя, эканамічныя, культурныя бакі жыцця, што ў сваю чаргу фарміруе моўную свядомасць людзей, моўныя густы грамадства. Узрастаючая роля СМІ абумоўлена зменамі, якія адбыліся пад уплывам сацыяльных фактараў, выкліканымі значнымі зменамі апошніх дзесяцігоддзяў у грамадска-палітычным жыцці. Моўныя і стылістычныя інавацыі, якія сфарміравалі новую культурна-

моўную сітуацыю ў СМІ, адразу выклікалі цікавасць многіх лінгвістаў, якія звярнулі ўвагу на моўны густ аўтараў, прадыктаваны крытычным стаўленнем да строгай літаратурнай нормы, а разам з тым і да газетнай мовы савецкага перыяду.

Пачынаючы з сярэдзіны 90-х гадоў ХХ стагоддзя вывучэнне газетнага маўлення вылучылася ў лік прыярытэтных напрамкаў, атрымаўшы высокую актуальнасць і практычную накіраванасць.

Галоўны складнік газетна-публіцыстычнага стылю – лексіка. Газетная лексіка схільная да рэзкіх семантычных змен у перыяды інтэнсіўнага ўплыву сацыяльных фактараў на словаўжыванне і словаўспрыманне. Менавіта яна дазваляе пранікнуць у карціну свету, адлюстраваную ў тэкстах пэўнай часовай прымеркаванасці. Акрамя таго, лексіка найбольш хутка рэагуе на сацыяльна-палітычныя змены ў грамадстве. Даследаванне характару лексічных інавацый у газетнай публіцыстыцы як найбольш мабільнай маўленчай сферы дае магчымасць характарызаваць асаблівасці сучаснай моўнай сітуацыі.

Традыцыйна адбор газетнай лексікі ажыццяўляўся галоўным чынам з агульналітаратурнай мовы. Так, Л.П. Крысін адзначае, што слоўная дзейнасць носбіта літаратурнай мовы, і перш за ўсё – журналіста, працякае ў пастаянным (але пры гэтым часта не ўсвядомленым) узгадненні маўленчых дзеянняў з традыцыйнымі спосабамі выкарыстання моўных сродкаў, з тым, што загадваюць слоўнікі і граматыкі дадзенай мовы, і ўласным моўным густам. Уменне знаходзіць баланс паміж гэтымі пачаткамі – немалаважны фактар, які спрыяе поспеху журналісцкай дзейнасці [1].

Агульная арыентацыя газетных артыкулаў на гутарковасць дапускае ўжыванне ў іх прастамоўнай лексікі, жарганізмаў, здольных індывідуалізаваць маўленне журналіста, чыёй мэтай з'яўляецца дамагчыся інтымізацыі выкладу, што, у сваю чаргу, накіравана на збліжэнне з кожным чытачом і ўсталяванне дыялогу з ім: *Дзе пачынаецца Беларусь для яе гасцей і фарміруюцца першыя ўражанні аб нашай краіне? Куды прыязджаюць нашы суайчыннікі, каб накіравацца ў дзелавы ці турыстычны ваяж? Вядома, гаворка ідзе пра дзяржаўную мяжу. Якія ж умовы там створаны, у прыватнасці, для так званых «дальнабойшчыкаў»? (Звязда, 19.09.2015)*

У сучасным газетным дыскурсе экспрэсія часта ўзнікае ў выніку парушэння лексічных нормаў, у прыватнасці, парушэння лексічнай спалучальнасці. Гэты прыём стварае непаўторную выразнасць, якая прыцягвае ўвагу аўдыторыі. Па сіле свайго ўздзеяння ён падобны да прыёму стварэння аказіянальных адзінак, бо абодва яны выклікаюць эффект нечаканасці. Сэнс кантэкстаў, пабудаваных на адхіленні ад лексічных нормаў, становіцца зразумелым не толькі дзякуючы наступнаму тлумачэнню, але і дзякуючы таму, што ненарматыўныя маўленчыя адзінкі ўзнікаюць на аснове вядомых выказаў, якія складаюць частку фонавых

ведаў чытача: *Ці падумаіце толькі: якім потам здабываюцца на тэатральным фронце «крапавыя жабо» за добрасумленную службу. А масоўка – гарачая кропка тэатра, дзе прапаў без вестак не адзін чалавек* (Звязда, 17.09. 2015). Агульнавядома, што *крапавы* (цёмна-чырвоны) берэт даецца вайскоўцам за пераадоленне цяжкай паласы перашкод. Спалучэнне гэтага прыметніка з лексмай *жабо* надае іранічную афарбаванасць усяму выказванню. Думаецца, такое спалучэнне слоў не толькі выражае пэўную ацэнку рэаліі, але і стварае яркі, запамінальны вобраз.

Вобразнасць – гэта падмурак моўнай экспрэсіі. Імкненне авалодаць свядомасцю і пачуццём чытача непазбежна прымушае публіцыста рашаць мастацкую задачу, задачу вобразнай канкрэтызацыі – такога адбору і спалучэння маўленчых адзінак, што створаць кантэкст, які паказвае канкрэтны вобраз (прадмет, асобу, сітуацыю і да т.п.), убачаны аўтарам: *Купала паўстаў перада мною як жывы чалавек, са сваімі жарсцямі, без хрэстаматыйнага глянцу і забранзеласці...* (ЛіМ, 12.10.2012). Тут журналіст перадаў сваё ўспрыманне знакамітага паэта – звычайнага чалавека, а не “помніка з бронзы”.

Пранікненне ў публіцыстычны стыль элементаў гутарковай мовы (прастамоўяў і нават нелітаратурных лексічных адзінак) паўплывала на стылявую норму газетна-публіцыстычнага стылю. За апошнія дзесяцігоддзі на старонках газет прыкметна ўзрасла колькасць фразеалагізмаў прастамоўнага характару, слэнгавых і жаргонных лексічных адзінак. Аднак не заўсёды ўжыванне такіх моўных адзінак з’яўляецца дарэчным: *Прыкладам, як назваць перасадачную станцыю, што спалучаецца з Акадэміяй навук? Самы відавочны варыянт – “Дом друку”. Але тады ў будучыні можа паўтарыцца гісторыя з той самай “Маскоўскай” – аўтавакзала ўжо няма, а станцыя засталася. Таму з’явілася больш універсальная прапанова – “Друкарская”. Здавалася б, **тое самае, толькі выгляд збоку, але...*** (Культура, 1-7.08.2015). У прыведзеным прыкладзе журналіст, выкарыстоўваючы вядомае прастамоўнае выслоўе са значэннем ‘аднолькавы, такі ж самы’, якое мае неадабральнае адценне, хацеў наблізіць мову артыкула да нязмушанай гаворкі, у якой могуць выкарыстоўвацца самыя розныя стылістычныя сродкі, у тым ліку і прастамоўныя, але дамогся, як уяўляецца, адваротнага эфекту.

Імкненне аўтараў да непаўторнасці стылю прымушае шукаць розныя спосабы рэалізацыі экспрэсіўна-вобразных магчымасцяў слова ў газетных тэкстах, таму мэтанакіраванае парушэнне моўных нормаў становіцца адметнай асаблівасцю маўленчых паводзін сучасных аўтараў.

Літаратура

1. Крысін, Л.П. Літаратурная норма і речевая практыка газет / Л.П. Крысін // Язык современной публицистики : сб. статей / сост. Г.Я. Солганик. – 2-е изд., испр. – М. : Флинта : Наука, 2013. – С. 44 – 58.